

Пело Михайлов (Пловдив, България)

РЕЦЕНЗИЯ

**ИНТЕРЕСНА КНИГА ЗА СЕЛИЩАТА
ОТ ЕЛЕНСКА ОКОЛИЯ**

Станев, Христо Николов

Книга за Еленския край. Историко-демографски очерк за населението и селищата. В. Търново, 2005. 480 с., с ил., табл., сх., 12 л. ил.

Имате ли в личната си библиотека книга, която да е толкова добре написана, че да ви се е искало вие да сте неин автор? Вероятно аз бих намерил няколко, но тази, за която се сещам при първо четене на въпроса, е „Книга за Еленския край“ на Христо Станев¹.

Сдобих се с нея през октомври 2007 г. при едно мое участие на научна конференция във Велико Търново. Купих я от невзрачен павилион за вестници на автобусната спирка срещу общината. Но още на следващата сутрин знаех, че държа в ръцете си изключителна книга. Тя представлява отлично постижение на краезнанието и географията на селищата и пресъздава накратко историята на всички населени места от бившата Еленска околия, просъществувала до 1959 г.

Текстът се предхожда от кратки „*Уводни бележки*“ (само 4 страници), в които Христо Станев педантично е изброил много заглавия на книги за края и селищата в него, както и имената на различни историци, които в своите трудове също са отделили внимание на изследваната територия.

В първа глава Станев дава „*Кратка географска справка*“ за Еленския край (11 с., 2 карти, 14 бележки). В нея са включени разнообразни данни за релефа, геологията, климата, валежите, горите и др. Във втората част авторът представя исторически „*Сведения за миналото на земите в Еленско*“ (14 с., 1 карта, 24 бел.). Тук намират място и всички данни за археологически проучвания и находки от разглежданата територия. В третата глава се прави кратък преглед на процесите по „*Населяването на Еленско в годините на османското владичество*“ (8 с., 36 бел.).

Четвъртата глава „*Мястото на Еленския край в административно-териториалното устройство на страната*“ (44 с., 75 бел.) е забележително постижение в българското краезнание. Христо Станев разглежда обстойно административното деление на страната и в частност – на Еленска околия. Той публикува сведения за всички административни актове, оказали влияние на нейната териториална подялба. На няколко пъти са публикувани списъци, от които стават ясни общините и съставлящите ги села при отделните административни деления на страната.

В петата глава „*Население*“ (46 с., 89 бел.) авторът подробно разглежда броя, етническата и други видове структури на населението в изследваната територия. В шеста глава „*Селища*“ (19 с., 22 бел.) той отделя внимание на формирането и развитието на селищната мрежа.

Безспорно най-интересна е седмата глава „*Кратки сведения за населените места в Еленския край*“ (265 с.). В нея са публикувани статии за всички издирени от автора градове, села, махали и колиби, като една значителна част от последните две категории селища дори не са описани в списъците на населените места (напр. м. Арабовци, к. Ганчевци, м. Димовци, м. Искровци, м. Пацаняци и много други). Съдържанието на статиите ще проследя по примера на с. Константин (с. 276–279, 8 бел.), като данните за него са дадени в курсив.

Всяка статия започва със заглавка, в която е изписано последното име на селището, а в скоби са посочени предишните му наименования. *В случая с. Константин е възникнало след Освобождението и няма стари имена.*

С големи подробности е указано географското положение на селището, дадени са сведения за историята му. *Константин получава името си по желание на местното население в чест на началника на Еленското окръжие руския щабскапитан (по-късно генерал) Константин Адрианович Рудановски.*

В статията за селището следват данни за основаването на различни обществени ведомства и организации. *Така научаваме, че училището в Константин е създадено още през 1879 г., а читалищно дружество – през 1900 г. Църквата „Св. св. Кирил и Методий“ е построена през 1881 г., а настоящата училищна сграда – през 1930 г. От 1896 г. в селото има фелдшерски пункт, а от 1927 г. – болница, просъществувала около 30 години. Телеграфо-пощенската станция води началото си от 1898 г., а през 1920 г. се прокарва и телефон. От 1951 г. в селото функционира ТПК „Изток“.*

Броят на жителите в селището е показан в специална таблица. *Най-много жители с. Константин има през 1946 г. – 1589, след което населението му започва да намалява.*

В речниковата статия следват сведения за различни паметници, които се намират в землището на селището. *В центъра на Константин има бюст-паметник на Константин Рудановски и чешма-паметник за падналите във войните 1912–1918 г., в двора на църквата – паметник на загиналите руски воители, в южните му покрайнини – малък паметник на загиналите в битка с жандармерията партизани от Еленската партизанска чета.*

Селото още от 1879 г. чества своя празник в деня на Св. св. Константин и Елена (21 май/3 юни).

Изключително интересни са събраните данни за личностите, родени в селището. *В Константин са родени: Иван Чалъков, загинал във Втората световна война като помощник-командир, Панталей Карасимеонов – художник, Симеон Патев, бил някога помощник-кмет на София, Сия Даскалова-Ницолова, физик и др.*

Статията завършва със сведения за административната принадлежност на селището, дали е било общински център, в състава на кои общини е влизало и др. *В случая Константин е общински*

център от основаването си до 1975 г., а сега влиза в състава на Еленска община.

Като достойнство на книгата трябва да се отбележи, че тя проследява историята на всички селища от Еленска околия, независимо кога и за колко време те са били в нейния обхват. Така например Кипилово през 1977 г. преминава административно към Котленска община, дн. Сливенска област, а Къпиново е към Еленска околия до 1925 г., а след това е в състава на Търновска околия.

В „**Бележки и пояснения**“ (3 с.) авторът е посочил имената на 62-ма информатори, от които е почерпил сведения за отделните села, махали и колиби в Еленско. Следват „**По-важни съкращения**“ и използвана „**Основна литература**“, която включва само 31 заглавия, но другата литература Станев педантично е описал в бележките след отделните глави.

Безспорно богатство са и приложенията в книгата, първото от които е *таблица на населените места в Еленския край с данни за броя на жителите им*, чието графично решение е изключително оригинално.

В следващите две приложения са изброени *зачлените населени места поради изселване на жителите им* (№ 2) и *поради сливането им с други селища* (№ 3). В приложения № 4 и 5 са посочени *имената на селищата без население към 4.XII.1985 г. и на съществуващи някога селища*.

В следващото приложение № 6 са изброени *паметници, паметни плочи и паметни знаци в Елена и Еленско*, като авторът коректно уточнява, че списъкът е непълен. В приложение № 7 са посочени *датите, на които отделните селища правят своите събори*. В последното (№ 8) приложение от 18 страници Христо Станев е събрал *имената на дейци, родени или работили в град Елена*.

От гледна точка на топонимията „Книга за Еленския край“ е едно улеснение за изследователя, който ще събира топонимите от Еленска околия. Само педантичното изброяване на махали и махалички с предишни и настоящи имена е създадо ойконимикон от поне 400 названия. Да не говорим за готовата поселищна история на толкова много населени места, която трябва само да се прочете.

В библиотечно отношение книгата също е интересна. По линия на отделите „Краезнание“ (или „Регионална история“) в регионалните (бившите окръжни) библиотеки тя ще е интерес за три такива ведомства. На първо място това е Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“ във Велико Търново, в чийто ареал на проследяване по линия на краезнанието попадат Великотърновска област и двете общини, на които се е разпаднала Еленска околия – Еленска и Златаришка. Книгата обаче ще е интерес и за Регионалната библиотека „Сава Доброплодни“ в Сливен, заради преминалите през 1959 г. към Сливенски окръг (дн. Сливенска област) 21 селища от бившите общини Кипилово, Стара река и Стрелци, някои от които вече са заличени (Козин дол, Било, Мъсърлии и Ръченица през 2006 г., Каменна, Ниска поляна, Птичари и Върлище през 2007 г.). И на последно място – интерес за Регионалната библиотека „Петър Стъпов“ в Търговище, заради приданите през 1959 г. към Търговищки окръг също 21 селища от някогашната община Стеврек, някои от които вече не съществуват (напр. Гълъбинка и Долнени).

В издателското каре не са посочени имената на рецензент, редактор и коректор на книгата. Вероятно обаче върху нейния текст са се потрудили, но без да са споменати имената им, редактор и коректор, защото няма както груби фактологични и езикови, така и печатни грешки.

Книгата вероятно има своите *неточности и непълноти*, както се е застраховал самият автор (с. 479). Но ако всяка от околията, съществували до 1959 г., имаше такава своя **КНИГА**, каквато има Еленска околия, то нямаше да има бели петна по картата на България от гледна точка на краезнанието и селищната география.

В заключение ще завърша с препоръката: *Купете и прочетете тази книга!* Тя все още се продава в споменатия павилион за вестници.

Защото „Книга за Еленския край“ се нарежда сред най-добрите образци в българската литература по краезнание, география на селищата и селищна история.